

УДК 656.078.8: 338.242.2

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF
DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES IN THE
CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF THE COMPETITIVE
ENVIRONMENT**

*докт. екон. наук Н.Є. Каличева, канд. екон. наук І.В. Воловельська
Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)*

*D.Sc. (Econ) N.E. Kalicheva, PhD (Econ) I.V. Volovelska
Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)*

Забезпечення стабільного положення на ринку для підприємств будь-якої сфери ґрунтується не лише на ефективності ведення господарчої діяльності з метою створення якісного продукту, але й на отриманні інформації про ринок, стан зовнішнього середовища та даних щодо дій конкурентів, тобто на факторах, які створюють конкурентне середовище підприємства [1]. Формування конкурентного середовища неможливе без розвитку усіх учасників ринку, тому конкурентна боротьба шляхом посилення конкурентоспроможності всіх суб'єктів господарської діяльності й є основою становлення конкурентного середовища, що ґрунтується на конкурентній взаємодії виробників, постачальників, споживачі та ін. [2].

За М. Портером на формування конкурентного середовища мають вплив наступні фактори [3]:

- конкурентна ситуація, яка склалася в галузі;
- конкуренція з боку товарів-замінників;
- загроза появи нових конкурентів;
- позиції та економічні можливості постачальників;
- позиції та економічні можливості споживачів.

Кожен із цих факторів (сил конкуренції) має позитивний або негативний вплив на характер конкурентної боротьби підприємства на ринку. Адже постійна потреба в адаптації до умов нестійкого динамічного конкурентного середовища призводить до необхідності не лише підтримувати високий рівень конкурентоспроможності, а й постійно забезпечувати його зростання.

Для підприємств залізничного транспорту, діяльність котрих обмежує динамічність факторів зовнішнього впливу, територіальна обмеженість конкурентних дій, зміна конкурентних позицій та переваг, першочерговість

впливу зовнішніх чинників, залежність конкуренції від суб'єктивних чинників тощо, важливим є зміна підходів до ведення конкурентної боротьби. Так, на формування конкурентного середовища підприємств залізничного транспорту впливають [4]:

- гіперконкуренція на світовому та внутрішньому ринках транспортно-логістичних послуг, котра пов'язана із цифровізацією світової економіки;
- внутрішньогалузева конкуренція на ринку вантажних і пасажирських перевезень та логістичних послуг, що базується на реалізації програми реформування залізничного транспорту з метою організаційного та фінансового розділення оператора інфраструктури та перевізника, а також трансформації державної залізничної компанії за видами бізнесу;
- співконкуренція, яка зумовлена монополієм правом АТ «Укрзалізниця» щодо використання об'єктів інфраструктури залізничного транспорту та їхньої експлуатації.

Всі ці чинники спричинили значну трансформацію конкурентного середовища підприємств залізничного транспорту, що призвело до необхідності переглянути механізми конкуренції шляхом зміни підходів до ведення конкурентної боротьби. Зокрема, підвищення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту, отримання та утримання конкурентних переваг вимагає від них використання ефективних стратегій конкурентного розвитку, однією з яких є стратегія диверсифікації [5].

До основних моделей диверсифікації, які підприємства залізничного транспорту можуть використовувати у своїй діяльності, є [6]:

- концентрична, котра полягає у підвищенні якості функціонування, модифікації транспортного обслуговування відповідно до міжнародних вимог, удосконаленні та розширенні асортименту транспортних послуг;
- горизонтальна полягає у реалізації нових видів діяльності, які необхідні для задоволення потреб усіх груп клієнтів та залучення нових;
- конгломератна полягає у зміні конфігурації діяльності, інвестування коштів у інші напрями діяльності;
- комплексна полягає у поєднанні перерахованих вище моделей.

Таким чином, застосування різних форм диверсифікації діяльності дає можливість підприємствам залізничного транспорту суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності шляхом отримання наявних та завоювання нових конкурентних переваг на ринку транспортно-логістичних послуг в умовах трансформації конкурентного середовища.

[1] Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: монография. Харьков: Основа, 1995. 160 с.

[2] Футало Т. В., Барна М. Ю. Конкурентне середовище на споживчому ринку України: проблеми і перспективи. *Науковий вісник УкрДЛТУ*. Випуск 14.7. Львів, 2004. С. 268 - 278.

[3] Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов: пер. с англ. И.

Минервин. – М.: Альпина-Бизнес-Букс, 2005. 454 с.

[4] Каличева Н.С. Теоретико-методологічні засади забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту в умовах трансформації бізнес-середовища: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / Укр. держ. ун-т залізн. транс. Харків, 2019. 525 с.

[5] Каличева Н. С. Формування організаційно-економічного механізму управління конкурентними перевагами на підприємствах залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 65. С. 24-31

[6] Шнипко О.С. Економічний конфлікт у конкурентному середовищі. *Економічна теорія*. 2005. № 2. С. 28-40.

УДК 330.59

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ФАКТОР ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

QUALITY OF LIFE AS A FACTOR OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATION

О.О. Комаренко

Харківський національний університет ім.В. Н. Каразіна (Харків)

О.А. Komarenko

V.N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv)

З точки зору об'єктивного (ресурсного) підходу до характеристики якості життя, яка лежить в основі концепції людського розвитку, вона (якість життя) розглядається як економічно-соціально-екологічний індикатор, що характеризує певний рівень задоволення сукупності матеріальних, соціальних та екологічних потреб, що формують певний обсяг життя.

Доречно відмітити, що для сучасного періоду економічного розвитку людської цивілізації характерно протиріччя, яке посилюється, між зростаючими матеріальними потребами суспільства та порівняно обмеженими можливостями біосфери. Визначаючою умовою підвищення якості життя у цій ситуації стає збереження середовища життєдіяльності.

Проте підвищення якості життя людини потребує не лише збереження середовища життя, але й розвитку різних сфер життєдіяльності. Тому якість життя відображає комплексну єдність економічної, соціальної та екологічної складових розвитку.

У концепції людського розвитку якість життя розуміється як розширення усіх видів вибору людини (економічного, соціального,